

Foto: CLM

GreenBASE: natuurinclusieve landbouw in de Haarlemmermeer over de grenzen van het bedrijf

Met expliciete aandacht voor biodiversiteit vormt natuurinclusieve landbouw een uitbreiding én versterking van het concept kringlooplandbouw, zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit dat lanceerde. In GreenBASE werken akkerbouwers in de Haarlemmermeer samen met gebiedspartijen om gezamenlijk de biodiversiteit te versterken voor een veerkrachtig bedrijf in een biodiverse omgeving. Natuurinclusieve maatregelen worden op het boerenbedrijf maar ook buiten de landbouw genomen. Gebiedspartijen stimuleren elkaar hierin.

— Adriaan Guldemon, Roy Gommer (CLM Onderzoek en Advies) Leony Tensen, Collectief Noord-Holland Zuid en LTO Haarlemmermeer

> In GreenBASE werken sinds 2017 de belangrijkste gebiedspartijen samen (zie kader). Samen zoeken ze naar manieren om de biodiversiteit in de Haarlemmermeer te vergroten. De maatregelen voor biodiversiteit zijn gericht op een combinatie van meerdere doelen: meer veerkracht in de landbouw, goede waterkwaliteit en een aantrekkelijk en leefbaar landschap. Het project richt zich op functionele natuur én beleefbare natuur in het hele buitengebied, op agrarische en niet-agrarische grond. GreenBASE richt zich op vier pijlers: Berm, Akker, Sloot, Erf. Precies, de BASE van GreenBASE.

Natuurinclusieve landbouw

Natuurinclusief boeren moet je “gewoon” doen. Er is een veelheid aan mogelijkheden, waarvan sommige morgen zijn op te pakken, zoals de aanleg van een akkerrand onder het ANLb, en anderen een verandering van de bedrijfsstrategie vergen, zoals het aanpassen van het teeltplan. CLM heeft een matrix gemaakt, die boeren en adviseurs helpt in hun keuze tussen 76 natuurinclusieve maatregelen. In de Haarlemmermeer gaan we een stap verder met GreenBASE. Niet al-

leen de akkerbouwers nemen maatregelen, maar alle gebiedspartijen dragen hun steentje bij. Door bij elkaar aan tafel te zitten, werkt dit onderling stimulerend en kunnen partijen elkaar op de afspraken aanspreken. Hieronder beschrijven we de activiteiten die de verschillende partijen voor de vier pijlers ondernemen.

Berm

Bermen vormen in een strak verkaveld gebied als de Haarlemmermeer een raster van linten, een natuurlijke groene dooradering. Het gemeentelijk beheer bestond tot 2018 uit twee keer per jaar klepelen van het gras. Niets is slechter voor de biodiversiteit. Het stimuleert bovendien de voor akkerbouwers ongewenste soorten als akkerdistel en brandnetel. Mede dankzij GreenBASE heeft de gemeente het beleid gedeeltelijk omgegooid. Er is een nieuw bestek voor het beheer, waarbij een tot twee keer per jaar maaien en afvoeren (na een week) de nieuwe norm is voor 60 procent van de bermen. In GreenBASE kijken we nu of bermen ook kansen bieden voor natuurlijke vijanden van bladluis of trips. De eerste monitoringsresultaten laten zien dat bermen waar bloemen staan,

natuurlijke vijanden herbergen, terwijl in bermen zonder bloemen slechts weinig natuurlijke vijanden voorkomen. Met goed beheer (maaien en afvoeren of sinus-beheer) kunnen deze bermen een nog veel grotere rol gaan spelen in het stimuleren van natuurlijke vijanden. Het bloemrijker maken komt ook allerlei vlinders en andere insecten ten goede vanwege het beschikbare stuifmeel en nectar.

Naast de gemeente zijn ook de provincie, Rijkswaterstaat (de A4 loopt door het gebied) en ProRail (HSL) aan zet met de bermen die zij beheren. Voor grote partijen als RWS en ProRail kost het echter de nodige tijd om veranderingen in beheer te realiseren.

Akkerrand

Op de akker moet het geld worden verdiend en dat kan ook met de aanleg van akkerranden. Deze worden vergoed via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer, en in de Haarlemmermeer zorgt het Collectief Noord-Holland Zuid ervoor dat boeren deze kunnen aanleggen. Akkerranden zijn er in alle soorten en maten. Drie tot zes meter breed, één- of meerjarig. Vanuit GreenBASE stimuleren

we meerjarige akkerranden omdat hier meer natuurlijke vijanden in blijken te zitten, zoals zweefvliegen, en dat is goed om vooral bladluizen in granen, suikerbieten en aardappelen te bestrijden. Het blijkt dat bespuitingen met insecticiden (vaak 3x) dan meestal niet of nog slechts één keer nodig is of dat een 'selectiever middel' gebruikt kan worden. De biodiversiteit lost een groot deel van het probleem op!

De provincie Noord-Holland heeft als beleid dat akkerbouwpercelen die in haar eigendom zijn, door de pachter omgeven moeten worden met bloemenranden. In de pachtprijs houdt de provincie daar rekening mee. Het Hoogheemraadschap van Rijnland heeft baat bij randen langs sloten en watergangen, omdat die de kans op drift en afspoeling van voedingstoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar de sloot aanzienlijk beperken. Het Hoogheemraadschap heeft een regeling voor de aanleg van drie meter brede bufferranden langs sloten. Het Collectief Noord-Holland Zuid zorgt ervoor dat de boeren hiervoor een overeenkomst kunnen afsluiten.

Ook andere vormen van biodiversiteit profiteren: monitoring laat zien dat typische vlindersoorten

het verfraait de eigen leefomgeving en kan in een relatief 'kaal' en open landschap als de Haarlemmermeer een belangrijke functie vervullen voor soorten die aan struweel en bomen zijn gebonden. Gefinancierd vanuit GreenBASE zijn op de erven van de deelnemers hagen, struweel, bomen en bloemenranden aangelegd. Ook nestkasten voor torenvalk en vlermuizenkasten zijn geplaatst. Een van de torenvalkkasten werd meteen in gebruik genomen. Struweel rond het erf kan ook een schuilplaats zijn waar de patrijs broedt. De patrijs komt schaars nog in het gebied voor en kan deze steun in de rug wel gebruiken.

Monitoring

Voor de deelnemende boeren is het erg interessant om te weten welke soorten voorkomen op de bedrijven. Met het Natuur en Milieu Centrum NMCX zijn vrijwilligers geworven om naar vogels, vlinders en natuurlijke vijanden te kijken. Het blijkt geen sinecure te zijn om hier voorsnog voldoende mensen voor te vinden. Met een klein groepje, deels ook deelnemers, hebben we enkele monitoringsrondes uitgevoerd. De nadruk komt in 2020 te liggen op het volgen van natuurlijke

Samenwerking in GreenBASE

In GreenBASE werken gebiedspartijen samen: zes akkerbouwers, de gemeente Haarlemmermeer, de provincie Noord-Holland, het Collectief Noord-Holland Zuid (coördineert het agrarische natuurbeheer), de regionale LTO, Hoogheemraadschap van Rijnland, het Natuur en Milieu Centrum NMCX (centrum voor duurzaamheid in de Haarlemmermeer) en Bayer Crop Science, die in de Haarlemmermeer hun Forward Farm hebben voor demonstratie en voorlichting. CLM Onderzoek en Advies is initiatiefnemer en trekker van het project.

van kruidenrijk grasland zoals icarusblauwtje, bruin blauwtje en hooibeestje voorkomen in deze akkerranden!

Sloot

De boerensloten zijn erg smal (weinig water) met steile oevers en het is daarom moeilijk om hier veel natuurwinst te halen. Het Hoogheemraadschap wil deels natuurvriendelijke oevers aanleggen in de watergangen die zij beheert. Daarnaast is de aanplant van riet om afkalving van de oevers tegen te gaan - en wat biodiversiteit kansen biedt - een aandachtspunt dat nog niet goed van de grond is gekomen.

Erf

Het stimuleren van biodiversiteit kan heel goed ook op het erf. Het kost geen productieruimte,

vijanden van schadelijke insecten in akkers, zoals zweefvliegen. Dat is voor de akkerbouwers een buitengewoon relevante groep. Als blijkt dat de bermen daar een bijdrage aan leveren, geeft dat extra stimulans voor alle partijen om zich in te zetten voor bloemrijke randen en bermen.

Kansen in nieuw GLB voor natuurinclusieve landbouw

Uiterlijk 2023 moet het nieuwe Europese Gemeenschappelijke landbouwbeleid starten. Naast het 'gangbare' agrarisch natuurbeheer vormt de ecoregeling een nieuw onderdeel. Doel van de ecoregeling is om maatregelen financieel te vergoeden om onder andere biodiversiteit mogelijk te maken, waaraan alle boeren kunnen meedoen. Daardoor kunnen boeren bijvoorbeeld de akkerranden op een veel bredere schaal oppakken,

want dit is nu alleen mogelijk in door de provincies aangewezen gebieden. Dat zou een stap zijn naar meer biodiversiteit in het agrarische gebied en meer kansen voor natuurlijke vijanden. Dat zou het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kunnen verminderen. Het Collectief Noord-Holland Zuid is bezig met een pilot om (nieuwe) maatregelen voor de ecoregeling uit te proberen.<

Guldemon@CLM.nl

Kennismatrix natuurinclusieve landbouw

In opdracht van de provincie Noord-Brabant heeft CLM Onderzoek en Advies een kennismatrix ontwikkeld voor natuurinclusieve landbouw. De matrix bevat maatregelen en moet bedrijfscoaches handvatten bieden om agrariërs te adviseren over natuurinclusieve landbouw. De provincie Noord-Brabant ondersteunt bedrijven die 'om willen schakelen' naar een meer natuurinclusieve landbouw. Bedrijven die hierin geïnteresseerd zijn, krijgen de hulp van een ondernemerscoach. Voor het maken van een businessplan voor een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering kunnen zij subsidie krijgen. De matrix kan hen helpen om keuzes te maken uit de verschillende mogelijkheden. De matrix bevat vier thema's: bodem, water, landschap en biodiversiteit. De matrix is opgedeeld in verschillende lagen. In laag 1 staan 27 onderwerpen/doelen van de verschillende thema's. In laag 2 staan 76 concrete maatregelen die horen bij de onderwerpen/doelen in laag 1 en worden de maatregelen gewaardeerd op effectiviteit. In laag 3 worden deze maatregelen verder uitgewerkt. Ook zijn hier links naar externe bronnen met verdere informatie. Tenslotte zijn de verschillende lagen aan elkaar gekoppeld, zodat je kan doorklikken, wat de gebruiksvriendelijkheid bevordert. Een maatregel voor het thema bodem is bijvoorbeeld bodemverdichting tegengaan. Voor waterkwaliteit het verbeteren van de mestkwaliteit en het toedienen ervan. Voor het thema landschap staat als maatregel genoemd het bevorderen van de diversiteit van het grasland en bij biodiversiteit het bevorderen van natuur op het erf. De kennismatrix is nuttig voor ondernemerscoaches, maar eigenlijk voor iedere agrarische ondernemer. <https://www.clm.nl/news/530/15/PERSBERICHT-Kennismatrix-helpt-natuurinclusieve-landbouw>

— Geert van Duinhoven

Akkerranden en beheer als verdienmodel voor een varkenshouderij

Jan Willem Lammers heeft een vleesvarkensbedrijf en vleesveebedrijf in Aalten. Hoe kun je als ondernemer met een niet-grondgebonden bedrijf toch werken aan natuur en biodiversiteit? "Ik heb 60 hectare waar ik gras, mais en graan verbouw als voer voor het vleesvee en de varkens. Op dat land kan ik alle mest van het vleesvee kwijt en een deel van de varkens dus het is een begin van de circulariteit waar de minister het vaak over heeft. Overigens zou ik voor de 4000 varkens ongeveer 160 hectare moeten hebben om alle mest kwijt te kunnen.

Onder natuurinclusieve landbouw versta ik een landbouw die bij de keuze voor gewassen rekening houdt met een mogelijke positieve invloed voor de natuur en biodiversiteit. En bij die keuze zal een boer ook altijd rekening moeten houden met zijn bedrijf: onderaan de streep wil je zwarte cijfers schrijven. Daar loop je bijvoorbeeld tegenaan als je een beheercontract voor meerdere jaren wil afsluiten. Dan komt er vaak ook nog een beoordeling bij van een ecoloog die bepaalt waar wel en waar geen akkerrand gewenst is. Ecologen willen de beheersranden dan soms op heel onhandige plaatsen of juist in een landbouwkundig hele goede hoek. Dat is natuurlijk lang niet altijd in te passen in je bedrijfsplan.

Op een deel van mijn akkers heb ik dit jaar dan toch voor de eerste keer een natuurpakket graan en akkerranden kunnen afsluiten. Ik probeerde dat al wel langer te doen, maar het geld was telkens al vergeven. Dit jaar kon ik gelukkig mee doen en daarom heb ik besloten om elders ook akkerranden in te richten, zonder dat ik daar een vergoeding voor krijg. De rekensom is dat ik voor

een minder courant perceel 1800 euro per ha vergoeding krijg. Zou ik daar graan opzetten, levert dat veel minder op. Uiteindelijk levert een beheerperceel me zo'n 500 euro extra saldo per hectare op. Voor dat geld wil ik best ook nog een extra stukje akkerrand voor inrichten zonder vergoeding. Dat vind ik een kwestie van geven en nemen: ik krijg subsidie en daar wil ik best iets extra's voor terug doen.

De vleesvarkens hebben een ster van de Dierenbescherming dus ik krijg daar wat extra inkomen door. Overigens zijn daarvoor nu nog helemaal geen criteria die te maken met natuur, landschap of biodiversiteit. Ik denk dat daar best wel mogelijkheden voor zouden zijn. Bijvoorbeeld een puntensysteem waar je extra kunt scoren op gebied van duurzaamheid, circulariteit, biodiversiteit en natuur. Nog meer rekening houden met natuur en biodiversiteit is nu bijna niet mogelijk omdat het geen saldo oplevert. Duurzaamheid moet ook economisch duurzaam zijn. Uiteindelijk zullen we daar als ondernemers meer grond voor nodig hebben. Die is of komt wel eens vrij, maar is vaak veel te duur, zeker als je voor natuurinclusieve landbouw wil gaan. In de toekomst zie ik mogelijkheden als bijvoorbeeld terreinbeherende organisaties of investeerders grond die niet gekocht (kan) worden door agrariërs, opkopen en die vervolgens in pacht uitgeven. Daarmee kun je vervolgens afspraken maken over reguliere landbouw gecombineerd met natuurinclusieve landbouw bijvoorbeeld 75 procent regulier en 25 procent met aanvullende eisen/beheer. Als het uiteindelijke saldo positief is, is er ook animo en draagkracht bij de agrariërs."